

korte mededelingen

Pover broedresultaat van Boerenzwaluw

In 1996 meldde zich half april de eerste Boerenzwaluw (*Hirundo rustica*) in mijn schuur. Daarin bevindt zich al enkele jaren een kunstnest dat regelmatig in gebruik is. Ook bouwden de zwaluwen in voorgaande jaren zelf een nest of repareerden een oud nest. Ditmaal paren de vogels in de buurt van het kunstnest en leggen daarin twee eieren. Deze blijken onbevruucht of sterven vroegtijdig af. Na deze mislukte poging bouwen de vogels zelf een nest. Daarin leggen ze echter geen eieren. Beide vogels besteden nog steeds nadrukkelijk aandacht aan elkaar, maar ook deze poging loopt andermaal op niets uit. Op 2 augustus bouwde een van de vogels een tweede nest. Daarin komt slechts één ei dat blijkt bevrucht. Op 2 september ligt daar namelijk een jong in. Slechts één ouder voert dit jong en de andere ouder is in geen velden of wegen meer te bekennen. Het jong groeit voorspoedig op en vliegt weldra uit. Op 10 oktober vliegt de oudervogel voor het laatst de schuur uit; op 13 oktober gevolgd door het jong.

Al met al een pover broedresultaat na een behoorlijke inspanning. Dit staat in schril contrast met 1995 waarover ik eerder in dit blad (jaargang 43, nummer 5: 218) berichtte.

■ Koos Martveldt, Kralingseweg 370, 3066 RC Rotterdam, (010) 202 21 96.

Voedselsamenstelling zorgt voor wit in verenkleed van Zwarte Kraaien

Naar aanleiding van het artikel in Het Vogeljaar 44 (5): 208-215 van Auke B. Terluin over Zwarte Kraaien met wit in staart en vleugels, wil ik graag even mijn mening hierover laten horen. Ik beschouw dit verschijnsel echter niet als partieel albinisme.

Bij de desbetreffende Zwarte Kraaien gaat het om een gevolg van een veranderende voedselsamenstelling, meestal bij het ontwikkelen van de eerste staart- en vleugelpennen van jonge vogels. Soms ook door een te eenzijdige voeding. Niet alleen de grote veren vertonen deze verschijnselen, die vogels hebben meestal eveneens een dofte kleur, geen glans, er ontbreekt keratine op de veren en een iriserende laag. Men heeft ons reeds tientallen Kauwen en Zwarte Kraaien met zo'n verenpak gebracht om te revalideren in onze kolonie en in de omgeving daarvan. Allemaal vogels die duidelijk in gevangenschap een onevenwichtige voeding hadden gekregen of ten gevolge van verandering in hun voeding kleurverschillen vertoonden. Wanneer ze eenmaal de vrijheid terugkregen, was dit verschijnsel na de ruiperiode helemaal verdwenen. Ze waren dan allemaal mooi glanzend zwart. Nu heb ik dat voorkomen van witte vleugels en band in de staart in de natuur ook al dikwijls gezien. Ik beschouw deze niet als partieel albino's, maar als slecht geruide vogels, waarbij de oor-

zaak iets met hun voeding moet hebben te maken.

Ook rosse staart en slagpennen komen voor. Dit is een gevolg van oude, door zonlicht, verbleekte veren die een tijd te lang zijn blijven zitten. Gewoonlijk vogels in het eerstejaars kleed. Ook dat is zeker geen partieel albinisme, omdat geen enkele van de afwijkingen langer dan een jaar blijft. Wanneer het langer wordt gezien, gaat het om verscheidene vogels.

De vraag is nu: hoe komt het dat Zwarte Kraaien in de vrije natuur soms dit verschijnsel vertonen dat bij Zwarte Kraaien in gevangenschap algemeen voorkomt? Daar weet ik ook geen antwoord op.

■ Achilles Cools, Houterveld 5, B-2440 Geel, België.

Vervuiling bezorgt fysieke last voor kuikens van Visdief en Eidereend

Kuikens van Visdieven en Eidereenden ondergaan fysieke last van de vervuiling langs onze kust. De vogels groeien minder goed en lopen slechter. Later krijgen ze minder en kleinere eieren waarop langer moet worden gebroed.

Dat concludeert Tinka Murk, die onlangs promoveerde aan de Landbouww Universiteit Wageningen. Mevrouw Murk keek naar de effecten van PHAK's ofwel polyhalogeen aromatische koolwaterstoffen. Dit zijn beruchte gifstoffen zoals dioxines en PCB's. Ook gebromeerde difenylethers, gebruikt als vlamvertragers, behoren hiertoe. In het lab zijn de effecten van deze gifstoffen al aangetoond bij ratten en muizen. Tinka Murk heeft als eerste het fysieke effect aangetoond bij vogels in het wild.

De biologie koos voor Visdieven en Eidereenden, omdat dit visetende prooidieren zijn die hoog op de voedselladder staan. Murk vond een sterk verlaagd vitamine A-gehalte in de lever van eendekuijken die waren blootgesteld aan PHAK's. De gifstoffen worden in het lichaam namelijk omgezet in een melaboliet die de schildklierhormonen in de war stuurt. Dit leidt tot minder vitamine A. De vitamine A-gehalten in de lever van de vogels zijn dus een bio-indicator voor het effect van PHAK's.

Bron: De Gooi- en Eemlander, 12 februari 1997.

Politie neemt beschermde vogels in beslag

Bij een controle op de Vogelwet heeft de politie gisteren aan de Wiekslootweg Oostzijde in Soest 47 beschermde en ongeringde vogels in beslag genomen. De dieren waren in het wild gevangen door een Soester (60) die in de vogels handelde.

In beslag genomen zijn twintig Appelvinken, drie Kruisbekken, twee Putters, vier Goudvinken, negen Barmiszen, vier gewone Sijzen, één Frater en drie Paapjes. Ook trof de politie een dode Goudvink aan.

De Soester kreeg een proces-verbaal en een boete van 150 gulden per vogel. De boete be-

draagt totaal 7050 gulden. De gevangen vogels zijn naar het vogelasiel in Utrecht gebracht. Bij twee politiecontroles op illegaal bezit van beschermde vogels in percelen aan de Insingerstraat in Soest bleek alles in orde.

Bron: Dagblad De Gooi- en Eemlander, 12 februari 1997.

Geïntroduceerde platwormen bedreigen Regenwormen

In Groot-Brittannië maakt men zich zorgen over de onbedoelde introductie van Nieuwzeelandse en Australische platwormen. Beide soorten eten Regenwormen en vormen daarom een potentiële bedreiging voor de inheemse populaties van regenwormen (en hun predatoren). Men vreest aldaar dat het voorkomen en de toename van de vindplaatsen van deze platwormen nadelige effecten zal hebben op de export van landbouwproducten. De Nieuwzeelandse Platworm (*Artio-posthia triangulata*) is 4-11 mm lang en roze van kleur met naar het midden toe blauwgrijs. De Australische Platworm (*Geoplane sanguinea*) meet 3-8 cm en is oranje-rood van kleur. Het Britse ministerie van Agriculture, Fisheries and Food heeft een brochure uitgebracht waar een gedragscode ter voorkoming van de verspreiding van deze lagere diersoorten is vermeld.

Tegendraadse staten riskeren boetes

De vijftig richtlijnen ('Europese wetten') op sociaal gebied die al van kracht zijn, worden niet overal in het Europa van de Vijftien uitgevoerd. Volgens een recentelijk door de Europese Commissie uitgevoerde studie had op 15 januari 1997 alleen Finland al deze richtlijnen in de eigen nationale wetten omgezet. Denemarken, Duitsland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk hadden 96% omgezet, Nederland 94%, Frankrijk 90% en Oostenrijk 89,7% - iets meer dan het communautair gemiddelde van 87,9%. Ierland en Luxemburg zitten er iets onder. Maar in België, Griekenland en Portugal lag het percentage maar net iets boven de 80%; in Italië bleef het beperkt tot 78% en in Spanje, de hekkensluiter, tot 72%.

De 'wetten' inzake het vrije verkeer van werknemers of de bescherming van de volksgezondheid - zoals de etikettering van pakjes sigaretten - zijn weliswaar overal omgezet, maar dat geldt niet voor de 32 richtlijnen over de bescherming van de gezondheid en de veiligheid van de werkplek. Maar twaalf ervan zijn in de vijftien landen van de Unie omgezet. Voor Europees commissaris voor Sociale Zaken, Pádraig Flynn, gaat het om een essentieel deelgebied.

De Commissie heeft bij het Europese Hof van Justitie al tegen drie landen - België, Spanje en Ierland - procedures aanhangig gemaakt voor het niet naleven van de richtlijnen voor de bescherming van mijnwerkers. Bovendien moet Spanje zich ook nog verantwoorden voor het niet omzetten van de richtlijn waarin de minimumeisen voor de veiligheid en gezondheid op het werk zijn vastgelegd.

De Commissie herinnert eraan dat een lidstaat van de Unie die al eerder door het Hof is veroordeeld voor het niet toepassen van de Europese

'wet', in het vervolg een boete riskeert, als hij voor een tweede keer voor de zelfde zaak voor de Europese rechters moet verschijnen. Spanje bijvoorbeeld is afgelopen september al veroordeeld voor het niet naleven van zes richtlijnen betreffende de gezondheid en veiligheid op het werk.

De heer P. Flynn heeft bekendgemaakt dat zijn diensten zich in de toekomst ook zullen buigen over de kwaliteit van de uitvoering van de Europese sociale 'wetten' door de verscheidene landen.

Bron: Eurofocus nummer 7 (1997): 7.

Zie ook Eurofocus 6/97.

Zweefvalk moet ganzen verjagen van voetbalveld

Een nepvalk moet het terrein van de voetbalclub De Monnik op Schiermonnikoog speelbaar houden.

De grasmat van het veld wordt namelijk ernstig aangetast door ganzen en veel wedstrijden moeten worden afgelast. Bovendien zijn de uitwerpselen van de dieren gevaarlijk voor de voetballers omdat zij daarbij infecties kunnen oplopen en De Monnik wil niet opdraaien voor claims. De met helium gevulde ballonvogel, die f 1000,- kost, moet de ganzen wegjagen.

Bron: Dagblad De Telegraaf, 7 december 1996.

Nieuwe Directeur Natuurbeheer bij ministerie

Drs. P.E. de Jongh is benoemd tot Directeur Natuurbeheer bij het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV). De benoeming is op 16 maart 1997 ingegaan.

Paul de Jongh (1950) studeerde milieubiologie aan de Rijksuniversiteit Leiden. Daarna werkte hij enige jaren bij de Rijksplanologische Dienst. Bij het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) werkte De Jongh onder andere aan de regeling voor milieueffectrapportage en als projectleider voor het eerste Nationaal Milieubeleidsplan. Laatstelijk was De Jongh plaatsvervangend directeur-generaal Milieubeheer. In die functie werd hij in 1996 gedetacheerd bij het Center for Strategic International Studies in Washington D.C. De Jongh trad daar op als vice-voorzitter van de Commissie voor Duurzame Ontwikkeling van de Verenigde Naties en adviseerde de regering van de Verenigde Staten over het milieubeleid.

De afgelopen maanden was De Jongh betrokken bij het reorganisatieproces van het ministerie van Verkeer en Waterstaat.

Nieuw Fonds op Naam voor natuurbehoud in Nederland: Het Röpcke-Wynia Fonds

Sinds 1 januari 1997 beheert het Prins Bernhard Fonds een nieuw Fonds op Naam, het Röpcke-Wynia Fonds, waarvan de opbrengst is bestemd voor het natuurbehoud in Nederland. Het vermogen van dit fonds bedraagt 2,4 miljoen gulden, hetgeen betekent dat er jaarlijks ruim f 180.000,- subsidie vrijkomt voor de doelstelling.

De initiatiefnemers zijn van mening dat de natuur in Nederland continu wordt bedreigd, onder andere door de toenemende verstedelijking. De officiële doelstelling van het Röpkke-Wynia Fonds luidt dan ook: 'het verlenen van financiële bijdragen aan het veilig stellen van bestaande of toekomstige natuurterreinen, de daarbij behorende flora en fauna, alsmede de daarop aanwezige karakteristieke opstallen'. Tevens beogen de oprichters de ontwikkeling van biologische landbouw en veeteelt te stimuleren.

Voor subsidie uit het Röpkke-Wynia Fonds komen alleen particuliere organisaties in aanmerking. De stichters geven daarbij de voorkeur aan het verstrekken van één subsidie per jaar boven verscheidene kleine.

Sinds begin jaren negentig stimuleert het Prins Bernhard Fonds het beheer van Fondsen op Naam. Zowel particulieren als bedrijven kunnen een fonds stichten onder het beheer van het Prins Bernhard Fonds en daar een eigen naam en doelstelling aan verbinden. Deze doelstelling dient wel op het werkterrein van het Prins Bernhard Fonds te liggen: de cultuur en het natuurbeheer in Nederland. Inmiddels beheert het Prins Bernhard Fonds meer dan veertig Fondsen op Naam.

Trends en broedresultaten van stootvogels in Nederland in 1996

In 1996 werden door medewerkers van de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN) en Sovon Vogelonderzoek van elf soorten stootvogels in totaal 2382 nesten opgespoord en op een nestkaart gezet. Dat betreft ongeveer 10% van de totale Nederlandse stootvogelbevolking. In totaal werden volgens de Nederlandse Ringcentrale 7735 nestjongen geringd.

Van drie soorten werden alle paren in Nederland geregistreerd: Grauwe Kiekendief (vier in Lauwersmeer, vijftien in Groningen, vier in Flevo-land), Slechtvalk (twee langs de Limburgse Maas) en Zwarte Wouw (het eerste succesvolle broedgeval in Nederland ooit, met één uitgevlogen jong langs de Gelderse IJssel).

Het broedseizoen 1996 was bijzonder spectaculair. Ondanks de strenge en lang aanhoudende winter begonnen de meeste stootvogels vroeg met broeden. Dat kwam door een goede prooidierstand, vooral van muizen (maar liefst vijf soorten waren buitengewoon talrijk, namelijk Rosse Woel-, Veld-, Aard-, Bos- en Dwergmuis) en zaadetende zangvogels (goede overleving in winter 1995/1996 vanwege exceptioneel goede oogst van beukennotjes en andere zaden). De blakende veldmuizenstand was terug te vinden in een vroeg legbegin van muizenetende stootvogels, grote legfels en veel uitvliegende jongen (in 1996 werden duizend nestjongen meer geringd dan in 1995). Bij de Buizerd werden maar liefst drie legfels met elk vijf eieren gevonden, iets wat in de periode 1984-1995 in Drenthe maar twee maal eerder werd waargenomen (buiten Drenthe nooit eerder gevonden)! Goede broedresultaten werden ook gevonden bij soorten als Wespendif, Bruine Kiekendief, Havik, Sperwer en Slechtvalk. Van de Slechtvalken werden twee

succesvolle nesten gemeld, beide in speciaal voor deze soort gefabriceerde nestkasten op industriecomplexen. Gezien de ontwikkelingen in aangrenzende Duitse deelstaten zal de Slechtvalk op korte termijn verder toenemen in Nederland.

Minder positief waren de bevindingen bij Blauwe Kiekendief, Grauwe Kiekendief en Boomvalk. Blauwe Kiekendieven zijn als broedvogel bijna geheel beperkt tot de Waddeneilanden. Hier loopt de stand de laatste jaren drastisch terug. Een van de redenen zou aan de slechte reproductiecijfers kunnen liggen: de helft of meer van de paren produceert geen jongen, de overige veelal maar één of twee. Omdat de waddenpopulatie is gesloten (geen toevloed van Blauwe Kiekendieven van buitenaf), moet de lokale jongenaanwas de sterfte opvangen. Vermoedelijk is die aanwas al enige jaren te klein (door gebrek aan voedsel, concurrentie met de toegenomen Bruine Kiekendief?).

Ook de Grauwe Kiekendief bracht in 1996 weinig jongen groot (23 jongen door negen succesvolle paren), en dan nog uitsluitend bij de gratie van nestbescherming door boeren en vogelbeschermers. Bijna alle Grauwe Kiekendieven broeden tegenwoordig in landbouwgewassen als Luzerne, Wintertarwe en graszaai (zie de WRN-poster 'Het verhaal van de Grauwe Kiekendief').

De Boomvalk ten slotte is een verhaal apart. Legbegin, legselgrootte en aantal uitgevlogen jongen zijn de afgelopen decennia niet veranderd voor succesvolle paren. Echter, steeds minder paren slagen erin jongen groot te brengen. Een van de oorzaken die duidelijk waarneembaar is, is predatie door Havik en Buizerd waardoor een te geringe jongenaanwas optreedt. In grote bosgebieden in Nederland, zoals in Drenthe en op de Veluwe, is de stand van de Boomvalk in de afgelopen tien jaar meer dan gehalveerd.

Predatie is waarschijnlijk slechts één van de oorzaken. Rond Boomvalken zijn veel factoren nog onbekend: is het aanbod van oude nesten toereikend (Boomvalken bouwen zelf geen nest, maar zijn afhankelijk van oude kraaiennesten), is er genoeg voedsel (belangrijke prooi-soorten als Veldleeuwerik, Boerenzwaluw en Huismus zijn sterk afgenomen), hoe staat het met de PCB-belasting van eieren (in Duitsland is embryosterfte vastgesteld als gevolg van PCB's), is er misschien iets structureels verkeerd in de overwinteringsgebieden in zuidelijk Afrika? Allemaal nog onbeantwoorde vragen.

De ontwikkelingen in 1996 laten een voorzichtige voorspelling voor 1997 toe. In najaar 1996, nog versterkt in de winter van 1996/1997, stortten de muizenpopulaties in. Soorten als Bosmuis en Rosse Woelmuis zijn op dit moment, februari 1997, bijzonder schaars. Ook Veldmuizen zijn plaatselijk minder algemeen dan in 1996. De muizeneters hebben het dan ook moeilijk en zullen slechtere broedresultaten bereiken dan in 1996. Het lijkt erop alsof ook de standvogels een slechte winter doormaken (weinig voedsel, vroegtijdige koudgolf), zodat ook de vogel-etende stootvogels een mindere start in 1997 zullen

hebben. Echter, voorspellen is één ding, de werkelijkheid kan soms iets heel anders te zien geven. Komend broedseizoen zal duidelijk worden of de voorspellingen uitkomen.

Vervolg van stootvogels in 1996

Bij tien stootvogelsoorten werd in 1996 vervolging vastgesteld. Buizerd en Havik zijn het meest als slachtoffer gemeld. Dit is deels het gevolg van gerichte vervolging (schieten, vangen, nestverstoringen), deels het gevolg van niet-discriminerende vervolgingsmethoden (vergift, klem). Havik en Buizerd zijn talrijk in bosrijke streken en lopen dus een gerede kans het slachtoffer te worden van gerichte of ongerichte vervolging. Opvallend zijn verder de drie vergiftigde Rode Wouwen: deze schitterende stootvogel vecht al jaren tegen de bierkaai van gifminnend Nederland. Zolang gifmisbruik op de huidige schaal doorgaat, is de kans op succesvolle vestiging van de Rode Wouw als broedvogel in Nederland nihil.

Uitslagen onderzoek naar dood aangetroffen stootvogels

Onder verdachte omstandigheden (verscheidene bij elkaar, aanwezigheid van aas, hagelinslag, vergiftigingsverschijnselen) dood aangetroffen stootvogels worden via de AID en politie doorgestuurd naar het Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid (ID-DLO) te Lelystad. Alleen vers dood aangetroffen stootvogels zijn geschikt voor onderzoek, bovendien dienen maag en/of kropinhoud aanwezig te zijn. Slechts een klein deel van de dood aangetroffen stootvogels komt voor onderzoek in aanmerking. Op basis van de ID-DLO uitslagen werden in Nederland 92 vergiftigde stootvogels vastgesteld, voornamelijk in Oost-Nederland. Daarnaast was er bij 48 stuks uitgelegd aas sprake van bewerking met vergif. De concentratie in de oostelijke helft van het land heeft vermoedelijk te maken met het feit dat bosbewonende stootvogels hier hun hoogste dichtheden bereiken. De meest gebruikte gifsoorten zijn Aldicarb (98x) en Parathion (33x). Het uitzetten van klemmen is bij de wet verboden. Niettemin worden ze nog steeds gebruikt (9x vastgesteld). Ook blijven regelmatig geschoten vogels terugkeren als doodsoorzaak (18x vastgesteld).

Nestverstoring

Met behulp van nestkaarten over 1996 kan ook voor het eerste iets worden gezegd over de omvang van opzettelijke nestverstoring in Nederland. Op provinciaal niveau was al bekend dat het een aanzienlijk probleem was. In 1996 bleken 139 van de 2382 nesten (dat is 5,8%) te zijn vernield, doorgeschooten, verstoord of leeggemaakt. In werkelijkheid was dat aantal hoger, maar in deze context zijn uitsluitend aantoonbare nestverstoringen (afgebroken takken, hagelinslag, vertrapte of kapotgelegde eieren) gebruikt. Veel waarnemers meldden wel verdachte omstandigheden rond andere mislukte nesten, echter zonder bewijs te kunnen leveren van opzet. Dergelijke meldingen zijn buiten beschouwing gelaten. De aandacht van de nestverstoors

richt zich overwegend op de Havik en in mindere mate op Buizerd en Bruine Kiekendief. Omdat uit alle delen van het land nestkaarten zijn binnengekomen (dus niet alleen uit probleemgebieden) en alle soorten zijn gedekt (3-40% van de landelijke populatie in nestkaarten 'gevangen'), mogen wij aannemen dat het vastgestelde verstoringspercentage van 5,8% landelijk omgeslagen kan worden over alle 23.000 stootvogelparen in Nederland. In dat geval zouden er jaarlijks bijna 1350 nesten (met eieren, jongen) opzettelijk worden vernield. Gesommeerd met de uitslagen van het ID-DLO blijkt het vervolgingsprobleem veel omvangrijker dan tot voor kort werd vermoed.

Wie vervolgen stootvogels?

De WRN heeft recentelijk een lijst aangelegd (1981-heden) van het aantal malen dat proces-verbaal werd opgemaakt wegens stootvogelvervolging. De lijst (nog niet compleet) is gebaseerd op informatie van politie, Algemene Inspectiedienst en Staatsbosbeheer.

Voor zover op dit moment bekend, werd 23x proces-verbaal opgemaakt wegens vervolging van stootvogels in de periode 1981-heden, (vier maal in de periode 1981-1991, negentien maal in de periode 1991-heden). Tien maal volgde een veroordeling. Twee maal werd de verdachte schuldig bevonden zonder strafoplegging. Vier zaken moeten nog voorkomen. Zes maal werd de gedachte vrijgesproken bij gebrek aan bewijs. Van de overige zaken is de afloop onbekend. Onder de 23 verdachten/daders is één duivenmelker, van één is de achtergrond onbekend, de overige eenentwintig zijn afkomstig uit de jachtwereld.

Conclusies

Vergeleken met de voorgaande jaren geeft 1996 een forse toename te zien van het aantal geregistreerde vervolgingsgevallen. Een toename die zich heeft voortgezet in de eerste weken van 1997. Voor deze ontwikkeling heeft de WRN de volgende verklaring:

In de loop van 1996 werd bekend dat volgens het concept van de nieuwe Flora- en Faunawet niet langer meer onbepaald (noodzaak dient te worden aangetoond en vergunning aangevraagd) mag worden gejaagd op een aantal roofdieren zoals Vossen en kraai-achtigen. Dit viel buitengewoon slecht in de jachtwereld. Hoewel officieel ontkend, worden de konijnen en fazantende dieren nog steeds als ongewenste concurrentie ervaren. Na het bekend worden van de plannen van minister J.J. van Aartsen deden in toenemende mate berichten de ronde over de rampen die de natuur in Nederland zouden treffen wanneer de Wet zou worden doorgevoerd, als door Van Aartsen is voorgesteld. In de meeste artikelen waarin de vermeende desastreuze invloed van Vos, kraai én stootvogels(!) aan de orde kwamen, werden belanghebbenden van de jacht als woordvoerder opgevoerd. Jagers wierpen zich op als beschermers van weidevogels en zangvogels. Het resultaat bleef niet uit. Op plaatsen waar met grote krantenkoppen melding werd gemaakt van de kwalijke invloed van roofdieren en stootvogels, werden

kort daarop dode stootvogels, Vossen en dergelijke aangetroffen. Het bewust creëren van een vijandbeeld van roofdieren, terwijl de bewerkingen op geen enkele manier met cijfers kunnen worden onderbouwd, is buitengewoon kwalijk en werkt vervolg rechtstreeks in de hand.

Juridisch gezien blijken gerechtelijke stappen tegen deze vorm van kwalijke stemmingmakerij niet mogelijk. Dieren zijn wat dat betreft vogelvrij in Nederland. De WRN gaat een zwartboek aanleggen van bovengenoemde tendentieuze berichten. Tevens wordt op dit moment overleg gevoerd met een juridisch adviseur en andere natuurbeschermingsorganisaties om te kijken wat hiertegen kan worden ondernomen.

Het verhaal van de Grauwe Kiekendief

Ooit behoorde de Grauwe Kiekendief tot de talrijkste stootvogels in Nederland. Boven bloemrijke, zompige hooilanden, heidevelden, moerasen veengebieden werd zijn ranke gestalte veelvuldig waargenomen, jagend op muizen, jonge vogels en insecten. In het voorjaar en de zomer sierden de blauwgrijze man en zijn bruine vrouw het Nederlandse landschap wanneer ze hier nestelden en hun jongen grootbrachten. In de nazomer werd de verre reis naar de overwinteringsgebieden in Afrika ondernomen.

De levensomstandigheden werden minder gunstig toen het ongerepte land moest plaatsmaken voor de snel groeiende bevolking. Moerassen werden drooggelegd, heidevelden ontgonnen en de verstedelijking nam in hoog tempo toe. Vrijwel alle geschikte leefgebieden verdwenen. Door rationelere landbouwmethoden nam het voedselaanbod verder af. Steeds schaarser werden de waarnemingen van de 'Grauwe'. In 1990 werden er nog maar drie broedparen geteld en sindsdien werd de Grauwe Kiekendief voor ons land als verloren beschouwd.

Toen gebeurde er een klein wonder. Door de structurele overproductie in de landbouw ontvingen een aantal boeren in Groningen een EG-subsidie voor het braak laten liggen van hun akkers voor een periode van vijf jaar. Duizenden hectaren werden uit de productie genomen. Ruigtekruiden die voorheen werden omgeploegd of doodgespoten, herkregen hun kans en groeiden en bloeiden welig. De talrijke kruiden vormden een aantrekkelijke voedselbron voor insecten, zangvogels en kleine zoogdieren. De sterk toegenomen stand van met name de Veldmuis trok honderden stootvogels en uilen aan. Zo ook de Grauwe Kiekendief. Tot vreugde van natuurbeschermers en vogelliefhebbers, die in hun hart al afscheid hadden genomen van deze fraaie soort, vertienvoudigde de populatie in een paar jaar tijd!

Er was echter een probleem. Hoewel de Grauwe Kiekendief voornamelijk foerageerde op de muizenrijke, braakgelegde akkers, maakte hij zijn grondnest in koolzaad, luzerne en wintertarwe op de aangrenzende landbouwgronden. Wanneer met het oogsten van de gewassen werd begonnen waren de jongen nog niet uitgevlogen en dan liepen de nesten grote kans door oogstwerkzaamheden verloren te gaan...

Om dit te voorkomen hebben Groningse vogelbeschermers, boeren en grasdrogerijen de handen ineengeslagen en er is een hechte samenwerking ontstaan. De vogelbeschermers zoeken vroeg in het broedseizoen alle nesten in de landbouwgewassen op en markeren ze. Wanneer de oogsttijd is aangebroken maaien de werknemers van de grasdrogerij met hun grote machines voorzichtig om de gemarkeerde nesten heen. Op deze manier vloog in de open akkers van de Dollardpolder en op de zware kleigrond van het Oldambt een groot aantal jongen succesvol uit.

Hoe het verhaal van de Grauwe Kiekendief verder gaat is onduidelijk. Het lijkt erop dat de meerjarige braak zijn langste tijd heeft gehad en plaats moet maken voor de veel minder gunstige éénjarige variant van de braaklegregeling. Met alle desastreuze gevolgen vanden voor de talloze insecten en kleine zoogdieren, de Kwartels, Patrijzen, Veldleeuweriken, Gele Kwikstaarten en de Grauwe Kiekendief. Hun lot ligt in handen van de Europese beleidsmakers en politici... Alleen wanneer alle partijen erin slagen om de economische belangen en de belangen van de natuur te integreren, kunnen wij blijven genieten van de spectaculaire luchtdansen van deze sierlijke stootvogel.

Deze poster werd gemaakt door de Werkgroep Roofvogels Nederland, in samenwerking met Vogelbescherming Nederland en de provincie Groningen. Financiële steun werd verleend door het Anjerfonds Groningen, N.V. Nederlandse Gasunie en de Nederlandse Aardolie-maatschappij. Voor meer informatie: Werkgroep Roofvogels Nederland, postbus 54, 8426 AD Appelscha. Telefoon: (0516) 43 26 60, fax: 0516 - 43 33 30.

'Gebruikers groene ruimte' in de natuurbescherming

Een der redacteurs van Het Vogeljaar demonstreert zijn afkeer van jagers in de natuurbescherming in het augustusnummer 1996 in het artikel 'De jager als patrijzenbeschermer...': 'Hierdoor ontstaat dus de paradoxale situatie dat jagers de rol van natuurbeschermers krijgen toebedacht'.

Even later verdraait hij de werkelijkheid van de huidige Nederlandse weidevogelbescherming door particulieren. Dat zijn twee elementen die om een reactie vragen.

In het denken van de schrijver is de combinatie jager-natuurbescherming uitgesloten. Die blokkade is kenmerkend voor een aantal hedendaagse natuurbeschermers. Er wordt genegeerd dat de natuurbescherming zeer belangrijke wortels heeft in de jacht. Zelfs Jac. P. Thijsse hanteerde nog aan het begin van deze eeuw met liefde het jachtgeweer. Op het jachtbedrijf staat een belangrijke natuurbeschermende toegevoegde waarde. De moderne Nederlandse jager kan het uitsterven van enige Nederlandse diersoort niet worden aangewreven.

De ommekeer in het denken over de rol in de natuurbescherming van het 'gebruiken van de groene ruimte' door bijvoorbeeld Kievitseierenzoekers en jagers voltrok zich in de jaren zeventig van deze eeuw. Het was de periode dat Nederland een sprong maakte in de evolutie van

plattelands- naar stedelijke samenleving. De fysieke en geestelijke kloof tussen burger en natuur verbreedde zich snel. Als resultaat van de 'verheffing en verruiming van het ecologisch bewustzijn' (of is het bewustzijnsvernuwing geweest?) werden eierzoekeurs en jagers 'bad guys'. Aanvankelijk was het een kleine, maar fanatieke minderheid die voor deze nieuwe plaatsbepaling zorgde. Het is een historische fout van de leiding van enkele grote natuurbeschermingsorganisaties in ons land geweest dat niet voldoende tegengas tegen de toenmalige 'natuurbeschermingsfundamentalisten' werd gegeven en de belangrijke groep van 'gebruikers van de groene ruimte' met hun kennis en betrokkenheid in die roerige periode overboord werd gekieperd van het natuurbeschermingsschip. Het profijteloos 'vermarkten' van vogelleed en oppervlakkige anti-jachtgevoelens kwam de koopman in de natuurdominee echter goed uit. Onvruchtbare stammenoorlogen tussen wel en niet jagernde of eierzoekeurs natuurbeschermers hadden slechts het dramatische effect dat de aandacht langdurig werd afgeleid van de echte oorzaken van de achteruitgang van natuur en milieu, zoals biotoopverlies, vervuiling, verdroging en versnippering.

Op dit momens lijkt vooral door toedoen van de Bond van Friese Vogelbeschermingswachten (BFVW) en de terreinbeheernde organisatie It Fryske Gea vanuit Friesland een 'tegenbeweging' op gang te komen waardoor een terugkeer naar natuurbeschermingsrealisme, met als speerpunt de jacht op de Vos, weer mogelijk wordt.

De kille periode van verlammende polarisatie en het stelselmatig negeren van de rol van gebruikers van de groene ruimte in de bescherming lijkt langzaam ten einde te lopen. Voor de schrijver is die fase nog niet voorbij: *'Het succes van de weidevogelbescherming, met name buiten Friesland, bewijst dat het wel degelijk mogelijk is om soorten ook te beschermen zonder dat er als tegenprestatie wordt 'geogost'*', laat hij in zijn artikel weten. De waarheid is aanzienlijk genuanceerder. Uit jaarverslagen van betrokken organisaties in het hele land blijkt dat in 1995 van alle 7850 vrijwillige weidevogelbeschermers in ons land er 4350 in Friesland woonden. Van hen noemt negentig procent zich tevens 'aaisiker'. Daarin heeft de auteur gelijk. Ook anders geïnspireerden zijn echter van harte welkom in het zorgsysteem van de BFVW. Maar van de rond 3500 vrijwilligers buiten Friesland is rond één derde lid van de Vereniging van Weidevogelbeheerders. Zij zijn praktisch allen eierzoekeurs. De provinciale weidevogelcoördinatoren bevestigen de belangrijke voortrekkersrol van eierzoekeurs in hun veldwerkgroepjes.

Men kan op basis van deze gegevens eenvoudig aantonen dat de eierzoekeurs nog steeds onbetwist de belangrijkste pijler onder de Nederlandse weidevogelbescherming die op het legsel is gericht, ook buiten Friesland. Vooral in de legselgerichte particuliere weidevogelbescherming blijkt de 'hunting interest' een nog steeds onmisbare 'incentive for nature protection and conser-

vation' te zijn. Het instandhouden van goede weidevogelpopulaties heeft landelijk prioriteit vanwege de internationale verantwoordelijkheid. Van de gewone soorten broedt meer dan 80% op het gewone boerenland. Het zoeken en rapen van kievitseieren heeft een uitermate belangrijke natuurbeschermende achterkant. In 1993 is die functie van weidevogelbeschermingsinstrument door een besluit van de volksvertegenwoordiging terecht beklemtoond.

De auteur had eerbijheidshalve ook moeten vermelden dat buiten Friesland zo'n zes miljoen gulden overheidsgeld gedurende vijf jaren de vrijwillige weidevogelbescherming daar een (start)impuls moet geven (Plan van Aanpak, ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, november 1994). De Vereniging van Weidevogelbeheerders en de vereniging Bond van Friese Vogelbeschermingswachten (BFVW) wensten hun zelfstandigheid niet prijs te geven en mochten daarom niet meedelen uit die ruif. Desondanks, maar dankzij gewijzigde regelgeving voor het kievitseierenzoeken vermeerderde het aantal vrijwilligers van de eerstgenoemde vereniging zich in drie jaar tijd met maar liefst 350% tot ruim 1200.

Ernstiger echter dan de onjuistheid is die zelfde lacune in het Vogelbescherming Nederland-rapport: 'Weidevogels: feiten voor bescherming' (Technisch Rapport nummer 16, december 1995). Het werd in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij geschreven en moet een belangrijke bouwsteen vormen voor de ministeriële Systematiek Graslantgebieden. Op zich is die opdracht wonderlijk: het ministerie is toch goed op de hoogte van de boycot van Zeist richting eierzoekeurs, daarmee het politieke besluit van 1993 bruskerend.

In dit rapport ontbreekt elke kwantificering betreffende de (hoofd)rol van de groep van eierzoekeurs in de vrijwillige weidevogelbescherming, hoewel daar cijfers van bekend zijn uit jaarverslagen van de overkoepelende organisaties. Is hier inderdaad sprake van een niet verwijtbare 'blinde vlek' of gebeurt deze vertekening van de realiteit binnen delen van 'de natuurbescherming' in ons land nog steeds doelbewust?

Veelal volstaat men met signaleren van dergelijk gedrag en gaat men er schouderophalend aan voorbij. Maar als er op basis van een verdraaide werkelijkheid beleid, en misschien zelfs wel regelgeving, wordt gemaakt, dan is er toch sprake van een ernstige aangelegenheid, die correctie noodzakelijk maakt.

■ Sake P. Roodbergen, F. Kuipersstrjitte 15, 8491 DE Akkrum, (0566) 65 14 80.

Met genoegen lees ik in de reactie van de heer Roodbergen dat ook niet-eierappers welkom zijn bij het zorgsysteem van de BFVW. Gelukkig begint ook in Friesland geleidelijk steeds meer het besef door te dringen dat het rapen van eieren als zodanig niets met natuurbescherming te maken heeft. Ik had zelf deze positieve ontwikkeling al eerder waargenomen via de contacten die ik onderhoud met leden van Friese vogelwerkgroepen, maar ik had tot nu toe nog niet gemerkt dat

de heer Roodbergen al oog had voor deze ontwikkeling. Ook is het opvallend dat de heer Roodbergen in bovenstaand pleidooi voor het rapen van eieren in het geheel geen nieuwe argumenten ter verdediging van deze praktijk aanvoert. Wie de reeks artikelen van zijn hand die in de loop der jaren zijn verschenen, erop naleest, ziet een duidelijk herkenbaar patroon van steeds maar de zelfde argumenten.

De weidevogelbescherming zit de laatste tijd gelukkig flink in de lift. Volgens mondeling mededelingen van de heer Bosma, van Landschapsbeheer Noord-Holland, waren er in 1993 nog maar 365 vrijwilligers actief via wat tegenwoordig heet Landschapsbeheer Noord-Holland. Er werkten toen circa 300 bedrijven mee en er werd een oppervlak van 4900 ha beschermd. In 1996 waren er in Noord-Holland reeds ruim duizend vrijwilligers actief. Zij bestreken een gebied van 13.000 à 14.000 ha. Vooral het laatste jaar was de groei van het aantal vrijwilligers sterk, niet alleen in Noord-Holland maar ook in de andere provincies. In totaal zijn er in 1995 ongeveer 2500 vrijwilligers actief geweest met nestbescherming. In 1996 was dat aantal gestegen tot ruim 3500 vrijwilligers. Deze aantallen geven het totaal van de provincies, exclusief Friesland. Het valt te verwachten dat deze groei de komende jaren nog zal doorgaan. Van de bovenstaande aantallen is slechts een verwaarloosbaar klein percentage ook eierraper. Uit deze voorbeelden blijkt duidelijk dat weidevogelbescherming in de belangstelling staat en zeker niet alleen bij de eierzoekers. Nestbeschermen puur uit zorg voor de vogels zal de komende jaren zeker een zinvolle bijdrage leveren aan de instandhouding van weidevogels. Ik ben ervan overtuigd dat deze trend zich op kortere of langere termijn óók in de provincie Friesland zal voordoen.

R.A.K.

Zie ook 'De Praatpaal' 14 (4): 13-14 (1996) waarin Jan Honingh schrijft voor 'Vrijwillige weidevogelbescherming 1996'. Hierin wordt vermeld dat ook in de provincie Zuid-Holland het aantal vrijwillige weidevogelbeschermers jaarlijks toeneemt. In 1996 werkten zo'n duizend personen mee op 11.500 are gras- en akkerland. Er werden in 1996 8489 legfels van 21 weidevogelsoorten beschermd. Onder de medewerkers bevinden zich geen eierrapers.

Voortbestaan Patrijs en jacht

In Het Vogeljaar nummer 4 van 1996 schreef Rob Kole in zijn artikel 'De jager als patrijzenbeschermer...' dat het voortbestaan van de Patrijs vooral wordt bedreigd door de veranderingen in de landbouw, maar ook door de jacht. Als serieuze vogelaar met inzicht in populatie-dynamische processen moet hij weten dat dit laatste niet zo is, maar hij kon blijkbaar niet de verleiding weerstaan zijn algemene gevoelens over jacht hierbij te betrekken.

De veranderende landbouw is een proces waar veel natuurbeschermers geen aanknopingspunten in zien voor natuurbehoud dus is het heel verleidelijk om houvast te zoeken bij iets concreets als de jacht op Patrijzen. Maar daarmee wordt de plank volledig misgeslagen. Kole meldt

vervolgens in zijn artikel dat toenmalig staatssecretaris J. D. Gabor van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) door het planten van een Sleedoorn de starthandeling voor het Herstelplan Leefgebieden Patrijs verrichtte. Een plan dat tot doel had daadwerkelijk een start te maken met verbetering van de biotoop voor deze soort, zo schrijft hij. Inderdaad, vanaf dat moment is in vijf speciaal geselecteerde demonstratiegebieden op akkerland en vervolgens in 23 andere landbouwgebieden begonnen met natuurvriendelijk randenbeheer op akkerbouwbedrijven. Dit gebeurde via beheerovereenkomsten met landbouwers gefinancierd door LNV. De plaatselijke jagers verzorgden de werving van deelnemers, het afsluiten van de contracten en de hele verdere uitvoering. En dat was niet toevallig. Daar lag een weloverwogen keuze van het ministerie aan ten grondslag. Van jagers werd verwacht dat ze door hun goede contacten met de boeren de geschikte tussenpersoon zouden zijn. Werk waarvoor men in Relatienotagebieden professionele krachten inschakelt. Hier moesten vrijwilligers (de jagers) er voor zorgen dat akkerbouwers die nog totaal geen affiniteit hadden met agrarisch natuurbeheer (in tegenstelling tot Relatienotagebieden waar boeren die al wel hebben door de aard van het landschap), natuurvriendelijk randenbeheer gingen toepassen. En dat is ook gelukt. Meer dan tweehonderd boerenbedrijven zijn mee gaan doen en het gaat (relatief) goed met de Patrijzen in die gebieden.

De waarheid over de Patrijs is dat het een ijzerreder is die zich handhaaft waar mogelijk. In een aantal akkerbouwregio's in Nederland komt de Patrijs nog met dichtheden van vier tot zes paren per honderd hectare voor. Op de meeste plaatsen zitten nauwelijks Patrijzen en daar wordt dus ook niet op gejaagd, want geen enkele jager heeft er belang bij zijn veld leeg te schieten. Waar nog wel redelijke aantallen zitten, wordt er wel op gejaagd (plaatselijk in Zeeland, Noord-Brabant, Limburg en Drenthe). De laatste jaren schommelt het jaarlijks in Nederland geschoten vogels rond de 15.000 exemplaren uit een herfststand van 100.000 tot 175.000 exemplaren.

Het sluiten van de jacht zal echt geen verbetering in de stand brengen. En ook geen stabilisering en ook geen vermindering van de achteruitgang of wat dan ook. Het heeft er gewoon niets mee te maken. Althans niets meer dan dat het aantal jaarlijks geschoten Patrijzen een afspiegeling is van de stand in Nederland en het jaarlijkse broedsucces. In goede jaren is het aantal geschoten vogels wat hoger (de 23.000 stuks in seizoenen 1993-1994 die Kole noemt) en in slechte jaren wat lager (slechts 10.000 in 1994-1995). Er wordt door jagers geoogst uit de populatie. Net zoals de Havik, de Bruine Kiekendief en de Vos oogsten uit de populatie zonder dat dit negatieve gevolgen heeft voor het voortbestaan van de Patrijs. Alleen op plaatsen waar ze bijna geheel verdwenen, zou de jacht kwalijke gevolgen kunnen hebben voor het plaatselijk voortbestaan. Net als predatie. Maar waar weinig Patrijzen zijn, vindt geen jacht op Patrijzen plaats en de Havik is

daar ook wel zo wijs een gemakkelijker prooi te zoeken. Waar het om gaat is dat de leefomstandigheden geschikt zijn. Dan zijn er Patrijzen, jagers of geen jagers, predators of geen predators. Kole schrijft verder dat hij het vreemd vindt dat van minister J.J. van Aartsen de jacht op de Patrijs in het nieuwe voorstel van de Flora- en Faunawet verdedigd met als belangrijkste argument dat jagers door hun contacten met de grondgebruikers een centrale rol kunnen spelen bij de uitvoering van het beleid dat gericht is op biotoopverbetering voor deze soort. Maar dit is dus nogal voor de hand liggend gezien het voorgaande, dat had Kole zelf ook wel kunnen verzinnen. Hij heeft iets tegen jagers maar dat is een heel ander probleem. De jagers zijn samen met boeren en bermbaasbeheerders de enigen die concreet wat doen voor Patrijzen en niet alleen maar ach en wee roepen dat het zo slecht gaat met de Patrijs. Een soort wordt op de Rode Lijst geplaatst om de samenleving er op attent te maken dat actie gewenst is. Die actie wordt geleverd door jagers en dit is logisch omdat geen enkele andere natuurbeschermingsorganisatie iets kan betekenen voor Patrijzen. Ze leven bij uitstek op boerenland, afgezien van dat paar Patrijzen die op rogge-akkers van Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de provinciale landschappen voorkomen.

In het Herstelplan Leefgebieden Patrijs worden jagers nadrukkelijk aangesproken als doel- en doegroep om boeren en bermbaasbeheerders aan te zetten tot patrijsvriendelijke en natuurvriendelijke maatregelen. Dit is enthousiast opgepakt met leuke resultaten. De zin van het schimpen op jagers in dit verband ontgaat me daarom. Werk liever met hen samen en assisteer hen bijvoorbeeld bij patrijzentellingen. Door samenwerking leer je elkaars beweegredenen kennen en zo kun je ondanks gevoelsmatige tegenstellingen toch proberen rationeel naar het eindresultaat te kijken. De Patrijs is een mooie vogel waarvan goed bekend is welke beheermaatregelen zinvol zijn. Doe daar wat mee in plaats van alleen maar vanaf de zijlijn roepen dat je tegen jacht bent.

■ Willem Maris, projectleider Demoproject Patrijs, Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu, postbus 159, 3960 BD Wijk bij Duurstede, (0343) 57 75 77, privéadres: Drentse Bellefleur 2, 3824 ZK Amersfoort, (033) 456 18 16.

N.B.: Voor geïnteresseerden is een brochure over natuurvriendelijk randenbeheer op akkerbedrijven verkrijgbaar bij SBNL, (0343) 57 75 77.

In bovenstaande reactie op mijn artikel over de jacht op Patrijzen stelt de heer Willem Maris dat ik volledig de plank heb misgeslagen door te wijzen op de invloed van jacht op de patrijzenstand. Ik beweer natuurlijk niet dat de achteruitgang uitsluitend aan de jacht te wijten is en, hoewel ik in het algemeen maar heel moeilijk kan begrijpen wat jagers motiveert om dieren te doden, kan zelfs ik aanvoelen dat het doorgaans niet in hun belang is een soort geheel uit te roeien. De invloed van de jacht is onmiskenbaar. Waar wordt geschoten neemt het aantal af. In het geval van de Patrijs, die geen significante schade veroorzaakt, is het doden alleen maar verwerpelijk te

noemen. Ik ben zelfs ronduit geschokt door de 'afschotcijfers' die de heer Maris noemt, want ik had er geen idee van dat er jaarlijks zelfs wel 15.000 Patrijzen worden geschoten. Overigens trekt de heer Maris een vergelijking met de herfststand van 100.000 à 175.000 exemplaren. Een aantal dat nog relatief hoog lijkt, maar men moet wel bedenken dat daarin ook de jaarlijkse aanwas is meegerekend en dat het aantal broedparen een beduidend lager getal zou hebben opgeleverd. Er wordt dus wel degelijk behoorlijk fors geoogst!

Overigens wil ik hier onmiddellijk aan toevoegen dat ik wel degelijk oog heb voor de positieve kanten aan het werk van diegenen die zich inzetten voor het Herstelplan Leefgebieden Patrijs. Natuurlijk is het te waarderen dat jagers zich inzetten voor het beheer van bermen en andere leefgebieden voor de Patrijs. Dat werk komt zeker niet alleen de Patrijs ten goede, maar draagt bovendien ook nog bij aan de instandhouding en het herstel van landschappelijke waarden. Ik vind wel jammer dat dit werk blijkbaar alleen maar van de grond kan komen als er ook wat valt te verdienen en men voort kan gaan met oogsten uit de patrijzenstand. Het wordt tijd dat ook bij jagers het besef gaat doorbreken dat het veel meer voldoening verschaft zich in te zetten voor het natuurbehoud zonder de 'oogst' op te strijken. Ik wijs in dit verband nog maar eens op het succes van de weidevogelbescherming in ons land, waarbij duizenden vrijwilligers het veld in-trekken om nesten te zoeken en te beschermen. Met uitzondering van Friesland, wordt dat werk in alle provincies voornamelijk gedragen door mensen die het niet in hun hoofd zouden halen eieren uit een nest weg te nemen. Laten de jagers in ons land daar maar eens een voorbeeld aan nemen.

■ Rob Kole, Torenvalk 22, 3752 SK Bunschoten.

Toestand Nederlandse bossen in 1996 stabiel

De vitaliteit van de Nederlandse bossen is ten opzichte van 1995 in 1996 min of meer gelijk gebleven. Het aandeel weinig en niet vitaal bos bedraagt in totaal 24%, het zelfde percentage als in 1995. Van de afzonderlijke boomsoorten vertoont de grove den een vooruitgang ten opzichte van vorig jaar, de eik daarentegen een achteruitgang. De vitaliteit van de overige boomsoorten Beuk, Corsicaanse Den, de Douglas, Fijnspar en Japanse Lariks bleef ongeveer gelijk ten opzichte van vorig jaar. Over een langere periode gezien vertoont de vitaliteit van de Fijnspar, Douglas en de Corsicaanse Den een negatieve tendens.

Dit zijn de belangrijkste conclusies uit het rapport 'De vitaliteit van het Nederlandse bos in 1996', dat minister J.J. van Aartsen van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij aan de Tweede Kamer heeft aangeboden. Minister Van Aartsen zet het huidige beleid, dat gericht is op behoud, herstel en ontwikkeling van bos, voort.

In 1995 zijn naast de vitaliteit van de bomen ook

de chemische samenstelling van de bodem en de blad- en naaldsamenstelling geïnventarieerd. Deze gegevens zijn in het rapport van 1996 verwerkt en vergeleken met gegevens uit 1990. Ten opzichte van 1990 is in 1995 de bodem niet sterker verzuurd. De stikstofgehalten in bladeren en naalden waren in 1995 minder extreem dan in 1990, maar voor de meeste boomsoorten is er nog steeds sprake van een overmaat aan deze voedingsstof. De voedingsstoffenhuishouding is dus voor de meeste boomsoorten nog verre van optimaal.

De verslechtering van de vitaliteit van de Eik is in belangrijke mate een gevolg van insectenaantastingen. De verbetering van de Grove Den kan worden verklaard door de sterke teruggang van de Roodzwarte Dennebicade, een insect dat bandnecrose (vraatschade) veroorzaakt bij de Grove Den. De droogte in 1996, die tot ver in het groeiseizoen voortduurde, heeft waarschijnlijk invloed gehad op het uitblijven van een verbetering van de vitaliteit van de Beuk.

Sinds 1984 wordt door het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de vitaliteitstoestand van het Nederlandse bos geïnventarieerd. Aan de hand van metingen van de blad- of naaldbezettingen en de blad- of naaldverkleuring wordt gekeken naar de vitaliteitstoestand en de veranderingen daarin ten opzichte van voorgaande jaren. Het meetnet bosvitaliteit bestaat uit 200 punten die representatief zijn voor de bossen op de zand- en lössgronden. Bossen op andere gronden dan zand en löss werden niet in de inventarisatie betrokken. De bossen op de zandgronden zijn het meest gevoelig voor vermessing en verzuring en beslaan samen circa 70% van het Nederlandse bos.

Europese verzuringsdeskundigen gaan vitaliteitsonderzoek van bossen bundelen

Onlangs heeft de Europese Commissie (EC) DLO-Staring Centrum (SC-DLO) uit Wageningen en 'Oranjewoud' uit Heerenvveen uitgekozen om de monitoring van de bosvitaliteit in meer dan 750 bosopstanden uit 29 landen in Europa te coördineren. Het gaat hierbij vooral om het verzamelen, opslaan, beheren en evalueren van informatie. Om deze taak goed te kunnen vervullen, hebben SC-DLO en Oranjewoud gezamenlijk een nieuw instituut in het leven geroepen, het FIMCI. Dit staat voor 'Forest Intensive Monitoring Coordinating Institute'. In het FIMCI zal SC-DLO voornamelijk de verzamelde gegevens op hun juistheid beoordelen en evalueren in het licht van luchtverontreiniging, terwijl Oranjewoud de informatiestromen controleert en bekijkt of de gegevens geschikt zijn voor onderzoeksdoeleinden.

In de jaren tachtig kwam de gezondheidstoestand van de bossen in Europa sterk in de publieke en politieke belangstelling te staan. De vitaliteit van veel bossen bleek achteruit te gaan. Vooral de 'dode' bossen in Centraal-Europa spraken tot de verbeelding. Sindsdien hebben veel landen monitoring-programma's opgezet om de vitaliteit van bossen in het oog te houden.

Ook zijn onderzoeken gestart om oorzaken van de achteruitgang van de gezondheidstoestand te ontdekken. De relatie met de luchtverontreiniging was spoedig gelegd. Onderzoekers toonden aan dat zwaveldioxide en stikstofverbindingen als zure regen de bossen op grote schaal aantastten.

FIMCI zal onder andere informatie verzamelen over de groei en vitaliteit van bossen, luchtverontreiniging en zure depositie, en de chemische samenstelling van naalden/bladeren, bodem en bodemvocht. De Europese Commissie wil door bundeling van informatie meer inzicht verkrijgen wat de invloed is van luchtverontreiniging op de afnemende bosvitaliteit. Ook hoopt de Europese Commissie (EC) zo te weten te komen hoe andere factoren, zoals droogte- en vorstschade, ziekten en plagen van invloed zijn.

FIMCI kan een beroep doen op de expertise van andere Nederlandse instellingen, zoals het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne, de Katholieke Universiteit van Nijmegen, het DLO-Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek en het DLO-Instituut voor Agrobiologisch en Bodemvruchtbaarheidsonderzoek.

De informatie die FIMCI verzamelt, blijft eigendom van de deelnemende landen. Daarom kan het instituut deze gegevens voornamelijk alleen bewerken en evalueren. In samenwerking met de EC stelt FIMCI echter nog een protocol op waarin wordt aangegeven onder welke voorwaarden andere instituten en universiteiten de gegevens mogen gebruiken.

Meer dan 70 verzuringsdeskundigen uit heel Europa zijn op 23 en 24 september in Doorwerth bijeen om te beraadslagen hoe FIMCI de coördinerende taak denkt aan te pakken. Deze deskundigen komen uit alle deelnemende landen en zijn vooral leden van de internationale begeleidingscommissie, de hoofden van nationale coördinerende instituten en de voorzitters van verschillende werkgroepen die zich met gegevensverzameling bezighouden. De bijeenkomst vindt plaats onder auspiciën van de Europese Commissie en de Economische Commissie van Europa van de UN. De organisatie is in handen van DLO-Staring Centrum en het Ingenieursbureau 'Oranjewoud'.

Bijvoeren van dieren in de natuur ter discussie

Er kan geen wintervoederactie voor vogels worden gevoerd, of er is altijd wel iemand die in een dag- of weekblad met het verhaal over de natuurlijke selectie komt.

Vanzelfsprekend moeten elk jaar zieke en zwakke vogels plaatsmaken voor jonge gezonde dieren, maar met een wintervoederactie is dat proces niet tegen te houden. Met een bijvoeractie is het hooguit mogelijk, om gezonde dieren in hun eigen omgeving gezond te houden en daar gaat het ook om.

In grote omvangrijke natuurgebieden zal hulp minder snel nodig zijn, dan in een omgeving waar veel van de natuur is verloren gegaan door bebouwing. Vroeger was de natuurlijke omgeving van vogels minder ernstig aangetast dan nu

het geval is. Bovendien werkten vuilophaaldiensten nog niet zo goed en accuraat als tegenwoordig en er was voor hongerige dieren meer te vinden.

Vogels kunnen buitengewoon goed tegen kou, maar het kost veel energie en daar is voeding voor nodig.

Als die voeding in de natuur onvoldoende kan worden gevonden, zal bijvoeren nodig zijn. Lang niet alle vogelsoorten redden het namelijk zonder hulp evengoed als zo'n honderd jaar geleden. Wat is er bijvoorbeeld alleen al niet voor de Ooievaars gedaan om die weer terug te krijgen in Nederland?

Als een strenge vorstperiode langer dan twee weken duurt en er zelfs sprake is van een Elfstedentocht, dan verzwakken gezonde dieren, net zo goed als mensen zouden verzwakken als ze enkele weken niet te eten krijgen.

Natuurlijk is te vroeg bijvoeren onnodig en verkeerd, maar met bijvoeren omstreeks Kerstmis of aan het begin van januari, nadat het al veertien dagen heeft gevoren, zit je echt de herfsttrek niet in de weg.

Helaas is hulp aan in het wild levende vogels tegenwoordig nodig. Veel dieren gaan namelijk niet dood ten gevolge van natuurlijke selectie, maar door toedoen of nalatigheid van mensen. Door de natuur geselecteerde dieren zijn ook niet in het vogelasiel te redden, maar verkeersslachtoffers, olieslachtoffers, raam- of vuurtorenslachtoffers dikwijls nog wel.

Hulp aan een dier dat in nood verkeert, is geen misplaatste dierenliefde, maar wordt gedaan om een oorspronkelijk gezond dier weer gezond te krijgen en een tweede kans op leven te geven. Het gaat daarbij niet in de eerste plaats om de hulp aan een hele populatie maar om de hulp aan individuele dieren, waaruit een populatie nu eenmaal is opgebouwd.

Stel dat je tijdens zo'n vorstperiode een vogel tegenkomt die levend vastgevroren zit in het ijs, zoals deze winter nogal eens voorkwam, dan denk je toch niet: 'Dat is zo goed voor de natuurlijke selectie?'

Als beschaafd mens help je zo'n dier toch even door hem rondom uit te hakken en in een vorst-vrije omgeving te laten ontdooien?

Je staat er op dat moment niet eens bij stil of het dier tot een weinig of veel voorkomende soort behoort. Het gaat om een levend wezen dat even hulp nodig heeft. Zo is het ook met bijvoeren. Het is veel truttiger om in de warme kamer onder de kerstboom te blijven zitten filosoferen over de natuurlijke selectie dan om gezonde dieren te helpen gezond te blijven.

Als wij in moeilijke omstandigheden verkeren, willen wij toch ook graag worden geholpen?

Je hoeft maar aan de hongervinter van de Tweede Wereldoorlog te denken, om te weten dat het waar is. Door voedseldroppings kregen oorspronkelijk gezonde mensen de kans om weer gezond te worden. Gelukkig bedachten hulpverleners op dat moment niet, dat er al genoeg mensen op de wereld waren, dus dat het voor de instandhouding van de soort niet zo nodig was.

■ W.W.J. (Thera) te Boekhorst-van Dieren, (mede-

werkster Stichting Vogelrampenfonds) Prins Mauritslaan 117, 2051 KC Overveen, (023) 525 56 46.

Vogelbescherming heeft nieuwe directeur

Met ingang van 1 februari 1997 is drs. Eric Wanders de nieuwe directeur van Vogelbescherming Nederland.

Eric Wanders is sinds het afronden van zijn studie biologie werkzaam in de natuurbescherming. Als Hoofd Terreinbeheer bij de Duinwaterleiding van Den Haag was hij verantwoordelijk voor het beheer van de duinen tussen Wasse-naar en Scheveningen.

Vervolgens heeft hij verscheidene functies bekleed bij Vogelbescherming Nederland en de laatste jaren was hij hoofd van de afdeling Bescherming en het afgelopen jaar functioneerde hij als plaatsvervangend directeur.

Hij volgt de heer drs. J.J.A. Wijs op, wiens dienstverband, na een ziekteperiode, in goed overleg is beëindigd.

In zijn vrije tijd is Wanders een hartstochtelijk natuurfotograaf en hij is voorzitter van het Natuurfotografengilde.

Eric Wanders heeft een speciale betrokkenheid bij vogels, getuige zijn column in het verenigings tijdschrift. Hij is geïnteresseerd in natuurbescherming in de breedste zin van het woord. Vogels beschermen is voor hem dan ook natuur beschermen.

Wanders: *'De eisen die vogels stellen aan hun leefomgeving zijn grotendeels bekend. Vogels zullen op eigen kracht terugkomen wanneer aan die eisen is voldaan. Natuurbescherming is meer dan een goede bedoeling, vogels moeten er aantoonbaar beter van worden. Op lange termijn kan dat alleen door de oorzaken van de problemen weg te nemen. Dat leidt ertoe dat ook andere diersoorten en plantensoorten profijt zullen hebben van het beschermen van vogels.'*

Wanders zal veel nadruk leggen op het verstevigen van samenwerkingsverbanden tussen Vogelbescherming en mensen en groepen die veelal vrijwillig, in het hele land actief zijn voor de vogels. Daarnaast is het van belang om het netwerk van BirdLife International verder te ondersteunen, opdat ook in andere landen een breed draagvlak voor vogel- en natuurbescherming ontstaat.

Vogelfotograaf Flip de Nooyer exposeert

Het Natuurmuseum Rotterdam, Westzeedijk 345 (in het Museumpark), 3015 AA Rotterdam, (010) 436 42 22, toont van 28 maart tot en met 22 juni 1997 een overzicht van het werk van de vogelfotograaf Flip de Nooyer. Opnamen van in Europa gemaakte foto's van vogels staan daarbij centraal. De opnamen zijn stuk voor stuk zowel fototechnisch als biologisch verantwoord, een logisch gevolg van het vakmanschap en de jarenlange veldervaring van de fotograaf. Flip de Nooyer struint al sinds zijn vijftiende jaar met kijker en camera door de natuur.

Geduldig wachten tot de vogel de gewenste compositie in de omgeving aanneemt en wacht-

ten op de juiste lichtval, vormen het geheim van De Nooyer. Dagenlang op zijn buik in een klein schuiltentje voor één geslaagde opname is eerder regel dan uitzondering. De listige manipulaties van het landschap voor zijn schuilplaats, bijvoorbeeld door het plaatsen van een takje op een vaste vliegroute tussen twee plaatsen, weet hij de vogels te vereeuwigen in door hem bepaalde composities. Maar ook toevalstreffers, bijvoorbeeld een Zeearend die op zijn uitkijkpost landt aan de oever van een Noorse fjord, zijn op de expositie te bekijken.

Flip de Nooyer is professioneel natuurfotograaf. Zijn werk wordt regelmatig gepubliceerd in boeken, tijdschriften en kalenders. In 1995 werd hij door het Natuurfotografengilde (NFG) uitgeroepen tot 'Natuurfotograaf van het Jaar' met een foto van een door het riet klauterend Woudaapje. Bovendien werd hij in 1989 internationaal onderscheiden tijdens de 'BBC Wildlife Photographer of the Year'-wedstrijd in Londen.

Openingstijden van het Natuurmuseum Rotterdam (Westzeedijk 345) zijn dinsdag tot en met zaterdag van 10.00 - 17.00 uur, zon- en feestdagen van 11.00 - 17.00 uur. Toegangsprijs f 5,-, voor kinderen van 5 tot en met 15 jaar, CJP en Pas65 f 3,-, gratis voor kinderen tot en met 4 jaar, Museumjaarkaart en RotterdamPas.

Symposium over Lepelaars als graadmeters

Het in 1994 door de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij gepresenteerde Soortbeschermingsplan Lepelaar (zie ook 'Het Vogelaar 42 (40: 175) beoogt een verdubbeling van het aantal broedparen en broedkolonies van de Lepelaar. De aanleiding voor het Soortbeschermingsplan Lepelaar vormt de plaatsing van de Lepelaar op de Rode Lijst (vogels) en de internationale verantwoordelijkheid van Nederland voor deze vogelsoort. Hoewel het aantal broedparen gestaag toeneemt, is er per saldo nog geen toename van het aantal broedkolonies. Een centrale vraag op het symposium dat op woensdag 14 mei 1997 in de Agora te Lelystad wordt gehouden, is dan ook: wanneer zijn moerasgebieden geschikt voor de vestiging van een lepelaarkolonie? Daarnaast is de inrichting van poldergebieden, meren en plassen een belangrijk punt van aandacht. Hier vindt de Lepelaar immers zijn voedsel, bestaande uit Stekelbaarsjes en jonge Witvis.

In opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij organiseert Vogelbescherming Nederland bovenvermeld symposium onder het motto 'Lepelaars in de lage landen. Graadmeters voor natuurontwikkeling en waterbeheer'.

De bijeenkomst is bedoeld voor iedereen die (beroepsmatig) is betrokken bij de inrichting en het beheer van moerasgebieden en wateren. De doelstellingen van het symposium zijn:

- een tussenstand geven van het Soortbeschermingsplan Lepelaar;
- stimuleren van water- en terreinbeheerders om werk te maken van de toekomst van de Lepelaar. Het programma bestaat uit twee delen. 's Morgens en het eerste deel van de middag zijn er zes lezingen en posterpresentaties. In het twee-

de deel van de middag zijn er excursies naar de Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen om Lepelaars te gaan bekijken.

De lezingen worden gehouden door Otto Overdijk, Eddy Wymenga, Johan Medenblik, Ultje Hosper, Adri de Gelder en Jaap Graveland. De kosten van het symposium bedragen f 25,- per persoon, inclusief lunch, informatie en aanmelding.

■ Informatie/aanmelding bij Hans Hollander, Vogelbescherming Nederland, Driebergseweg 16 c, 3708 JB Zeist, (030) 693 77 00.

Brochure: Voedsel voor Lepelaars

In opdracht van Vogelbescherming is een brochure geschreven 'Voedsel voor Lepelaars'. Het schetst de voedselsituatie van Lepelaars in Nederland. Knelpunten in de voedselsituatie worden besproken aan de hand van de wensen die de Lepelaar aan zijn leefomgeving stelt. Het tweede deel van de brochure geeft aan hoe water- en terreinbeheerders een bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van de voedselsituatie. Vogelbescherming wil adviezen geven bij regionale uitvoering van maatregelen. Binnenkort verschijnt een themanummer van 'Vogelnieuws' over Lepelaars.

Eddy Wymenga & George Winternans: Voedsel voor Lepelaars. 32 bladzijden, 21 kleurenfoto's van Benny Klazenga, 3 kaartjes, 14 tekeningen (zonder jaar). Uitg. Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Grote troep Witte Kwikstaarten in januari

Op 21 januari 1995 zijn wij, Johan Everts en Bert Bernardus, gaan tellen en turven in het kader van de WAD-wintertelling nieuwe stijl.

'Ons' blok is, of eigenlijk 'mijn' blok, is 22-13. Dat is een cultuurlandschap rond Hollandscheveld. In het kwartblok nummer 3 werden wij aange naam verrast door een groep Witte Kwikstaarten van maar liefst 63 exemplaren. Ongeveer vijftig meter verderop nog een groepje van achttien exemplaren. Totaal kun je zeggen dat er een groep van 81 exemplaren was.

Een uitermate vroege waarneming en als ik die vergelijk met de afgelopen jaren, stel ik vast dat mijn eerste waarnemingen van de Witte Kwikstaart meestal vallen rond de eerste en tweede week van maart. Maar het was wel uitermate zacht weer. Ongetwijfeld is de krachtige zuidenwind van de dagen hiervoor debet geweest aan deze wat noordelijk afgedreven groep. Erg goed was te zien hoe het gevorderde jeugdekleeid al veel op het volwassen kleeid ging lijken, maar de verschillen waren duidelijk.

■ Bert Bernardus, Hazelaarstraat 48, 7906 KG Hoogeveen.

Het eerste kievitsei: een heet hangijzer

De Commissaris van de Koningin van Friesland Loek Hermans, heeft het eerste gevonden kievitsei in 1997 ontvangen van Jan Adema die het vond op zaterdag 8 maart bij Nijland, gemeente Wymbritseradiel. Het eerste kievitsei voor Nederland werd trouwens al twee dagen eerder op 6 maart bij Sint Oedenrode in Noord-Brabant ge-

vonden.

Ondanks dat de Koningin reeds lang geleden het goede voorbeeld heeft gegeven en het eerste kievitseil niet meer in ontvangst heeft willen nemen, is de Commissaris van de Koningin van Friesland burgerongehoorzaam om de ontvangst nu van onze Koningin over te nemen.

Daar is dus niets 'traditiegetrouw' te noemen want dit is nooit vroeger traditie geweest. Maar de Commissaris wil hiermee de Friese trots strelen en politiek een 'wit voetje' bij de Friezen halen.

De Leeuwarder Courant is, heel verstandig, gestopt met de vondst van het jaarlijks eerst gevonden kievitseil in Friesland te eren. De traditie is dus beëindigd, maar de Commissaris heeft nu een Zilveren Kievit (op staatskosten), bedacht om aan de vinder van het eerste kievitseil uit te reiken. De provincie voerde dit jaar voor het eerst dit zilveren beeldje in. Van traditie dus totaal geen sprake. Triomfantelijk wordt nog vermeld dat de Commissaris aan de vinder nog uit eigen zak een briefje van 25 gulden overhandigde. Het zal ons benieuwen welke eerste Commissaris van de Koningin in de provincie Friesland het lef heeft om de uitreiking van deze 'onderscheiding' af te schaffen.

Op 22 maart 1997 hielden de Algemene Inspectiedienst en de politie een veldcontrole in de Eempolder bij Baarn. Zeven personen die aan het kievitseieren waren zoeken, zijn aangehouden. Onder hen vijf Friezen. Zij beschikten noch over de vereiste schriftelijke toestemming van de grondeigenaar, noch over het verplichte lidmaatschap van de vereniging 'Vanellus Vanellus'. De Friezen zouden als straf drie jaar 'nazorg' moeten plegen in het gebied waar zij zijn aangehouden.

Verstoring van broedende Dwergsterns door (bestuurbare) vliegers

De laatste tien jaar neemt het vliegeren op de stranden van Texel sterk toe. Vooral de bestuurbare vliegers zijn erg populair. Zo ook op De Hors. Dit is een grote zandvlakte van circa zeshonderd hectare aan de zuidzijde van het eiland. Hier broedt al jaren een kolonie Dwergsterns. In juni 1996 werd door een medewerker van Rijkswaterstaat waargenomen dat er dichtbij de kolonie werd gevliegerd met een bestuurbare vlieger. De kolonie op zich was royaal afgepaald en voorzien van verbods- en voorlichtingsbordjes. Bovendien was het geheel omspannen met nylon-touw om het inlopen nog beter tegen te gaan. Enkele dagen na dit voorval ben ik ter plaatse gaan kijken. De kolonie, waar net de eerste jongen waren uitgekomen, was geheel verlaten. Omdat er geen enkele andere aanwijzing was omtrent de oorzaak (bijvoorbeeld verstuving, vertrapping of iets dergelijks) ontstond het vermoeden, dat het vliegeren de reden van het verlaten van de kolonie is geweest.

Tweede verstoring

Dit vermoeden werd versterkt door een waarneming van een Texelse vogelaar, die kortgeleden vertelde dat hij in 1995 een soortgelijke ervaring had. Dat jaar is de kolonie twee keer verstoord

geraakt. De eerste keer duidelijk door een hoge waterstand. De tweede keer was de oorzaak tot voor kort mij onbekend.

Bovengenoemde ervaringen maken duidelijk dat bestuurbare vliegers voor Dwergsterns een zodanige bedreiging vormen dat ze de kolonie zelfs met jonge kuikens verlaten.

Beide malen zijn de Dwergsterns in veel kleiner aantal op een andere locatie weer opnieuw begonnen met als gevolg dat er pas in augustus een klein aantal jonge vogels is uitgevlogen. Het is de vraag of deze vogels sterk genoeg zijn om de lange reis naar hun overwinteringsgebied te maken.

Na dit betoog zou ik willen vragen of er op andere plaatsen soortgelijke ervaringen met vliegers in de nabijheid van broedkolonies zijn opgedaan. Ik zou willen vragen om deze waarnemingen aan mij door te geven. Mogelijk kunnen er in de toekomst maatregelen genomen worden zodat kolonievogels een betere bescherming krijgen.

■ Giel Witte, Vogelwerkgroep Texel, postbus 45, 1790 AA Den Burg, Texel.

Drie jaar geleden heb ik de rentmeester van de Stichting Gooisch Natuurreservaat te Hilversum verzocht het bestuurbare vliegeren op de Hoorneboegsche Heide ten zuiden van Hilversum te verbieden zodat Veldleeuweriken, Boompiepers en Roodborsttapuiten niet zouden worden verstoord. Of hier gehoor aan is gegeven weet ik niet, maar het bestuurbare vliegeren is daar nog steeds een feit.

Aan de Noordzeekust is in enkele gemeenten het bestuurbare vliegeren op het strand verboden. In Duitsland zijn ten minste twee dodelijke ongevallen veroorzaakt voor dit gevaarlijke en zeer lawaaiige vliegeren.

Jaap Taapken.

Gierzwaluwinventarisatie 1996 in Zaanstreek

Er verscheen een verslag van de gierzwaluwinventarisatie in de Zaanstreek over het jaar 1996. Na de tellingen in 1995, waar ook een verslag over verscheen, werden de telactiviteiten herhaald in vooral de oude(re) wijken en om de 'witte vlekken' te bekijken. De Zaanstreek is in zes sectoren verdeeld. Ruim vijftig tellers deden het afgelopen jaar mee.

De broedpopulatie in de Zaanstreek wordt geschat op 700 tot 760 broedparen, hetgeen niet veel afwijkt van de geschatte aantallen in 1995. Het ligt niet in de bedoeling om elk jaar een telactie te houden. Voorlopig wil de werkgroep dit om de drie tot vijf jaar doen. De komende jaren zullen in het teken staan van het beramen van maatregelen om de afname tot staan te brengen en gesprekken te starten met gemeenten, woningbouwverenigingen, architecten, particuliere huiseigenaren en anderen.

Een bewoner van het Kattegat in Zaandam legde onder enkele sneldekpannen een dun latje zodat er een kier ontstond voor de Gierzwaluwen. En wel met succes, want een vieraal vogels maakte gebruik van deze mogelijkheid. Na het broedseizoen

zoen werden de pannen weer in hun 'winterstand' teruggebracht. Simpel en doeltreffend!

Het verslag telt 16 bladzijden en is voor belangstellenden verkrijgbaar door overmaking van f 4,90 (inclusief portokosten) op postgiro 484 295 ten name van de Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek', Koog aan de Zaan, onder vermelding van 'verslag 1996 Gierzwaluwen'.

Gouden Lepelaar voor Ko Steenman

Op 31 oktober 1996 heeft in het Oude Raadhuis aan de Markt van Rhenen de heer J. (Ko) Steenman de Gouden Lepelaar in ontvangst mogen nemen. Deze onderscheiding wordt in klein aantal toegekend door Vogelbescherming Nederland aan personen die zich bijzonder hebben ingespannen voor de bescherming van wilde vogels en hun leefgebieden.

Het bestuur van de KNNV-Vogelwerkgroep Wageningen en Omstreken heeft zijn erelid Ko Steenman in het diepste geheim voorgedragen. Ko (geboren in 1916) is lange tijd (1946-1972) bestuurslid geweest van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV). Hij richtte in 1946 de 'Vogelwerkgroep Wageningen en Omstreken' op als een aparte werkgroep van deze KNNV. De vogelwerkgroep bestaat dit jaar vijftig jaar en heeft onder meer met een jubileumtentoonstelling in het Wageningse Museum en met de uitgave van een regionale Vogelposter, daaraan enige aandacht besteed.

Ko Steenman was echter niet alleen in de regio actief. Hij behoorde tot een groep die in 1963 het 'Contactorgaan voor Vogelstudie' (COV) in het leven riep. Tussen 1963 en 1981 was hij secretaris van dit COV. Het COV streefde naar een landelijke coördinatie en een verbeterde publicatie van allerlei door amateurs verricht onderzoek aan vogels. Deze onderzoeken werden met hulp van Staatsbosbeheer jaarlijks uitgegeven. Het COV ging in 1980 op in de 'Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland' (Sovon), waarvan Ko tot 1984 als bestuurslid fungeerde. Sovon-Vogelonderzoek Nederland is een nog steeds groeiende vereniging (bijna 2000 leden)

die op professionele wijze door amateurs aan vogels verricht veldonderzoek coördineert.

Ko Steenman stimuleerde bij veel mensen de liefde en belangstelling voor de natuur en voor vogels in het bijzonder door het leiden van vele excursies, tot op de dag van vandaag. Verder schreef hij korte stukjes in regionale bladen over de natuur. Net als zo veel andere natuurliefhebbers behoorde hij in de jaren zestig tot wat wij later 'milieu-activisten' noemen. Ko houdt zich nog dagelijks bezig met het becommentariëren van overheidsplannen die schadelijk zijn te achten voor de vogelstand. Daarnaast is hij al meer dan 25 jaar bestuurslid van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren en volgt hij kritisch praktijken als eendenjacht in de buurt van Rhenen.

Sinds 1977 is Ko vrijwillig medewerker van Het Utrechts Landschap. Hij is de stuwende kracht achter inventarisatiewerkzaamheden onder andere in de zo beroemde Blauwe Kamer. Dat wil zeggen dat de natuurbehouders van de Blauwe Kamer regelmatig worden geïnformeerd over de aantallen broedvogels die worden vastgesteld door natuurliefhebbers (vaak leden van de KNNV) die in hun vrije tijd - zonder de dieren te verstoren - onderzoek doen naar het gedrag van vogels.

De burgemeester van Rhenen, H.S. Top, typeert Steenman als een '*kosteloze vraagbaak*'. Sinds kort zit Steenman in de Adviesgroep Groen van de gemeente Rhenen, waar hij overigens aan verscheidene activiteiten deelneemt. '*U hebt uw medewerking verleend aan tal van groenbeheersplannen en boomfeestdagen*', aldus burgemeester Top, die Steenman kenschetst als '*een eerlijk vechter voor een beter milieu*'.

Bij de feestelijke uitreiking in het Oude Raadhuis werd ook gesproken door de Rhenense wethouder ir. L.W. Vink, Simon Klingen namens de Stichting Het Utrechts Landschap, Rinse Wassenaar namens de Vogelwerkgroep van de KNNV en natuurlijk door drs. Eric Wanders, toen nog plaatsvervangend directeur van Vogelbescherming Nederland.



Ko Steenman wordt de Gouden Lepelaar opgespeld door drs. Eric Wanders van Vogelbescherming Nederland, Oude Raadhuis, Rhenen, 31 oktober 1996.
Foto: Kees Groenewold.

Rector Cremerspenning voor Wim de Veen

Op 14 november 1996 is Wim de Veen te Roermond onderscheiden met de Rector Cremerspenning voor zijn grote verdiensten op het gebied van plantenstudie en zijn nimmer aflatende gedrevenheid om actie te voeren voor behoud van natuurwaarden.

Het was ook Wim de Veen die in de periode dat hij zitting had in de Ledenraad van Vogelbescherming Nederland, tot in den treure pleitte voor de afschaffing van de jacht op de acht niet-schadelijke vogelsoorten.

De Rector Cremerspenning is ingesteld door het Natuurhistorisch Genootschap van Limburg en kan om de twee of drie jaar worden uitgereikt aan iemand, die zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor natuur en milieu in Limburg en/of voor het genootschap. Eerder, in 1983, ontving de oud-mijnwerker Wim de Veen de Zilveren Anjer voor zijn natuurbeschermingsactiviteiten in Limburg.

Bron: Heimans en Thijsse Nieuwsbrief, nummer 9, december 1996, bladzijde 1.

De Hamert, achtste nationaal park in Nederland

Op 30 oktober 1996 is het nationaal park De Hamert ingesteld. Met de instelling van De Hamert, die namens minister Van J.J. Aartsen geschiedde door Annetje Burger (directeur Directie ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij Zuid), komt het aantal nationale parken in Nederland op acht. Eerder kregen Schiermonnikoog (1989), het Dwingelderveld (1991), De Weerribben (1992), De Groote Peel (1993), De Biesbosch (1994), De Meinweg (1995) en Zuid-Kennemerland (1995) deze status. Naast de al tientallen jaren bestaande nationale parken De Veluwezoom en De Hoge Veluwe, zijn er ook nog twee parken in oprichting, namelijk de Loonse en Drunense Duinen en het Drents-Friese Woud.

De Hamert ligt in Noord-Limburg dicht bij de Duitse grens. Het omvat ondermeer het Landgoed De Hamert, de bosgebieden Rode Hoek, Bosserheide en de Wellsche en de Looierheide. Het gebied is ongeveer 1570 hectare groot en is eigendom van de Stichting Het Limburgs Landschap (1028 ha), de gemeente Bergen (452 ha) en particulieren (90 ha).

Het park bestaat overwegend uit bossen en heidevelden. Een opvallend onderdeel van dit gebied zijn de stuifzandruggen, paraboolduinen geheten. Het gebied heeft door grote verschillen in bodemgesteldheid een grote variëteit aan planten. De Hamert is echter vooral bekend door zijn rijkdom aan amfibieën en reptielen.

De paraboolduinen in De Hamert zijn ontstaan tegen het einde van de laatste IJstijd. Grote delen van Noord- en Midden-Limburg waren toen bedekt met een laag stuifzand. Door de wind werd dit dekzand opgeblazen tot zandruggen en hoefijzervormige duinen.

De archeologische vondsten zoals graven en grafheuvels op het landgoed De Hamert geven aan dat hier enige eeuwen voor het begin van de

jaartelling al mensen hebben gewoond. Eind vorige eeuw bestond De Hamert uit uitgestrekte heideterreinen. Deze vormden vroeger een onderdeel van het landbouwsysteem. Alleen de Looierheide is in stand gehouden als heidegebied. De overige heideterreinen zijn aangeplant met bos.

De bossen in De Hamert bestaan voor circa 70% uit naalddhout. De onderbegroeiing van dennenbossen is meestal weinig soortenrijk. Maar voor dieren, en speciaal voor de kleine roofdieren, is het een goede leefomgeving. In de loofbossen en langs de oevers van het Gelderns Kanaal leven vooral zangvogels. Niet alleen de Nachtegaal, Wielewaal en Spotvogel komen er voor, maar ook de IJsvogel.

Het heidegebied bestaat door de afwisselende bodemgesteldheid uit verschillende soorten heidegemeenschappen, zoals Bochtige Smele en Beenbreek. Vogelliefhebbers kunnen naast Grauwe Kiekendief, Torenvalk, Wulp en Boompieper, in de herfst ook trekvogels aantreffen. Ook de Nachtzwaluw, een zeldzame vogel in Nederland, die afhankelijk is van de rust in deze heideterreinen, broedt er. Naast vogels is het gebied ook geschikt voor vlinders, zoals de zeldzame Satijnvinder en het Roodbont Heidevlindertje.

De vennen in De Hamert zijn voor veel kruipende dieren (amfibieën en reptielen) een ideale leefomgeving. Van de vijftien amfibiesoorten die in Nederland voorkomen, zijn er elf in het nationaal park te vinden. Niet alleen de zeldzame Knoflookpad leeft er, ook de Grote Watersalamander, de Levendbarende Hagedis en de (geheel ongevaarlijke) Gladde Slang zijn dieren die zich er bevinden.

Soortbeschermingsplan Kerkuil in herdruk

De presentatie van het Soortbeschermingsplan Kerkuil van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij hebben wij al in Het Vogeljaar 44 (6): 284 vermeld. Inmiddels is het boekje niet meer verkrijgbaar en het wordt dezer dagen herdrukt. De hoofdstukken van het boekje zijn de volgende: hoofdlijnen van beleid, leefwijze en verspreiding, bedreigingen, beschermingsmaatregelen, financiën en planning, literatuur en een samenvatting.

Het soortbeschermingsplan beoogt binnen tien jaar de broedpopulatie van de Kerkuil in muizenrijke jaren op circa tweeduizend paren te brengen met een minimumstand van duizend broedparen in slechte 'muizenjaren'. De totale kosten van de uitvoering van dit plan zijn geschat op f 660.000,- tot het jaar 2000. Hieronder vallen vijf projecten en beheersmaatregelen.

Ter voorkoming van het verongelukken van Kerkuilen op verkeerswegen zouden een aantal maatregelen moeten worden genomen. Verdrinking van Kerkuilen in drinkbakken voor het vee kan worden voorkomen door in de bakken een drijvend plastic vlonder te leggen. Het vee ondervindt hiervan geen hinder.

Er zal een landelijke inventarisatie en een databank worden ingesteld, een regionaal onderzoek

in de Achterhoek en de Liemers, een regionaal onderzoek in Friesland en een onderzoek naar de ecologie van prooi-soorten en het beheer van ruigtestroken en evaluatie biotoopproef.

Serius geïnteresseerden kunnen het boekje aanvragen bij het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Voorlichting, postbus 20401, 2500 EK 's-Gravenhage, (070) 379 37 78.

Binsbergen, A.J. & G. van Ommering (1996): Soortbeschermingsplan Kerkuil. 81 bladzijden, 13 kleurenfoto's, 3 kaarten, 1 tabel, 3 tekeningen, 6 bijlagen, samenvatting in Nederlandse, Engelse, Duitse en Franse taal. Uitgave ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Natuurbeheer, 's-Gravenhage.

Nieuw buitenverblijf voor Stichting Damland Vogelopvang, Bergen N.-H.

Op 19 december 1996 overhandigde Chiel van Praag een speciaal kerstcadeau aan de Stichting Damland Vogelopvang te Bergen N.-H. De symbolische cheque werd in ontvangst genomen door Carina Oosterhuis, beheerder van de vogelopvang. Hiermede wordt het Damland mogelijk gemaakt om een lang gekoesterde wens in vervulling te laten gaan: de bouw van een nieuw buitenverblijf voor eenden.

Het huidige onderkomen voor eenden stamt van zes jaar geleden en voldoet al lang niet meer. Het aantal eenden dat jaarlijks moet worden opgevangen, groeit gestaag. Het verblijf is daardoor te klein geworden. Het schoonhouden van het eendenverblijf wordt steeds moeilijker, waardoor de noodzakelijke hygiëne in het geding komt. Met deze donatie kan een nieuw binnenhok worden gebouwd en de buitenkooi kan worden vergroot.

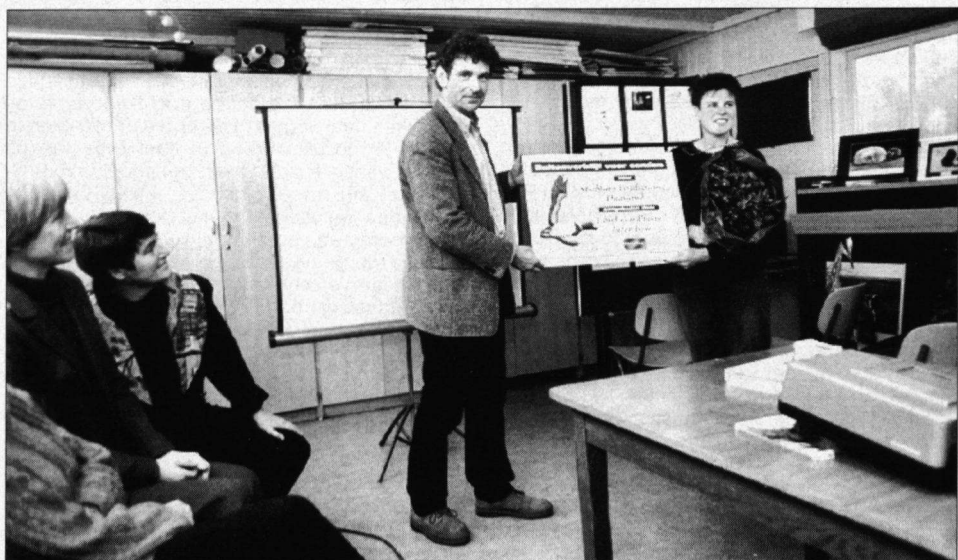
De Stichting Damland Vogelopvang bestaat nu zo'n zes jaar en heeft in die tijd het aantal vogels dat opvang nodig had, zien groeien van 900 tot

zo'n 3.000 exemplaren. Dit is mogelijk door de toelooze inzet van een aantal vrijwilligers die dag en nacht klaarstaan.

Eenden zijn veelal slachtoffer van botulisme of van het verkeer. Damland is daarnaast gespecialiseerd in de opvang van olieslachtoffers. De Noordzee met zijn lappendeken van olievlekken vergt steeds meer slachtoffers. Zeekoeten en Alken worden hierdoor besmeurd of ziek van de olie die ze binnenkrijgen. Wie geluk heeft, komt bij Damland terecht, waar ze weer op krachten kunnen komen, worden verpleegd en gewassen. Daarnaast verpleegt Damland verkeersslachtoffers, ouderloze jonge vogels en slachtoffers van katten. Met uiteindelijk als doel om de vogels weer in hun natuurlijke omgeving terug te zetten. Ook is Damland opvangcentrum voor Egels.

Het toenemende aantal vogels dat bij Damland wordt binnengebracht, maakt het noodzakelijk om het opvangcentrum uit te breiden. Damland is financieel voor een groot deel afhankelijk van giften en kan slechts bestaan door het werk van vrijwilligers. Reden waarom Chiel van Praag, namens zijn evenementenbureau Chiel van Praag Intershow besloot om dit jaar het bedrag dat normaal wordt uitgegeven aan relatiegeschenken, te doneren aan de Stichting Damland Vogelopvang.

Met dit gebaar zet Chiel van Praag Intershow een nieuwe trend in, waarvan men hoopt dat het op bredere schaal navolging zal krijgen. Immers, het gaat goed met onze economie, het gaat goed met de evenementenmarkt. En ook hoopvol is het toenemende besef dat economische groei nooit ten koste mag gaan van het milieu. Daarom zal vanaf 1996 het bedrag dat normaal wordt uitgegeven aan relatiegeschenken, jaarlijks worden geschonken aan een stichting die zich inzet voor dit milieu. En dit jaar is dat dus de Stichting Damland Vogelopvang te Bergen N.-H.



Chiel van Praag overhandigt een symbolische cheque aan Carina Oosterhuis, beheerder van Stichting Damland Vogelopvang te Bergen N.-H. 19 december 1996.